

і адміністративної відповідальності за це порушення. Тому з точки зору юридичної техніки достатньо однієї статті в Кримінальному Кодексі, але з бланкетною нормою. Ми в законі розписали масу правил. І щодо кожного правила потрібно санкції, щодо кожного правила встановити статтю. Можна передбачити ще більше статей, але з часом виявиться, що їх кількість і далі необхідно збільшувати. Я прихильник встановлення бланкетної норми, в якій дати гнучку санкцію правосуддю застосовувати міру покарання в залежності від тяжкості порушення, вчиненого суб'єктом, в тому числі застосовувати таку міру, як позбавлення права голосувати. Щодо адміністративної відповідальності, то, враховуючи швидкоплинність виборчого процесу і те, що розслідування повинно бути мінімальним за затратами часу, то її варто деталізувати. А кримінальну відповідальність доцільно зробити бланкетною.

Хто має порушувати та розслідувати ці справи? Життя показує, що часто трапляються випадки, коли той, хто має порушувати справу, не там її порушує і не проти тих, проти кого потрібно. Або розслідування ведеться з порушенням чинних процесуальних норм. У виборчому праві не потрібно повністю розраховувати на органи внутрішніх справ чи навіть прокуратуру. Підставою для порушення справи повинен бути якийсь акт виборчих комісій або членів виборчих комісій, який би фіксував, з своєї точки зору, факт. А це було б підставою для порушення органами прокуратури чи міліції цих справ.

ДИСКУСІЯ БУДЕ ПРОДОВЖУВАТИСЬ

Ю. Б. КЛЮЧКОВСЬКИЙ,

*заступник Голови Комітету з питань
державного будівництва та місцевого самоврядування
Верховної Ради України,
президент Інституту виборчого права*

Проблема відповідальності за порушення виборчого законодавства викликала кваліфікований резонанс учасників круглого столу. Слід відзначити, що до кримінальної відповідальності відносяться найбільш суспільно небезпечні злочини. Оцінка суспільної небезпеки порушень виборчого законодавства дещо змінилася після виборів 2004 року не тільки серед фахівців, а й у суспільстві. Це є найважливіше. Тому криміналізація, тобто підвищення обсягу всього того, що карається кримінально, мабуть неминуча сьогодні. Так само, як і проблема невідворотності покарання, вона дуже важлива для здійснення, насамперед, виховної ролі кримінальної відповідальності. Тим не менше залишається проблема, які санкції і в якій мірі

застосовувати. Навіть, якщо санкція застосовувалась символічна, вона може бути в декотрих випадках незаслуженою. Так було два вироки по кримінальних справах по 157 статті стосовно голів дільничних виборчих комісій, яких звинуватили в перешкоджанні здійсненню виборчого права, в тому, що вони не видали виборчі бюлетені військовослужбовцям строкової служби на місцевих виборах. Щодо застосування адмінресурсу (стаття 364), то слід відзначити, що ніколи ці порушення не здійснюються одною службовою особою. Адмінресурс завжди реалізується системою влади. А тоді чи є підстави застосовувати санкції символічні? Частина 2 статті 157 говорить про дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб, а частина 3 – якщо це вплинуло на результати голосування і якщо в результаті таких дій скасовано результати голосування на дільниці внаслідок того, що їх не можна встановити, то це тягне від семи до дванадцяти років. Проте відмова розглядати злочин, вчинений в співучасті, при розгляді виборних спорів є типова. Застосування санкцій у вигляді позбавлення виборчих прав не порушує конституційні права, як це стверджується рядом громадських організацій. Якщо звернутись до рішення Конституційного Суду 1998 року з цього приводу, то там сказано, що не можна автоматично вирок у вигляді одної санкції доповнювати іншою, яка не передбачена законом. Тому не можна позбавляти права брати участь у виборах, якщо це не передбачено законом. У нас що, власність не захищається Конституцією? Чи в Конституції є щось про конфіскацію майна? Позбавлення свободи пересування передбачається Конституцією? Адаже обмеження волі – це теж позбавлення свободи пересування. А у Конституції немає про це ні півслова. Тому санкцію щодо позбавлення виборчих прав доцільно запропонувати до розгляду на засіданні Верховної Ради України. І хай потім свою оцінку дасть Конституційний Суд. На жаль, Конституційний Суд не приймає до розгляду звернення з приводу можливого Закону, не розглядають не чинних норм. І тому вони не дадуть заздалегідь відповіді, чи можна застосовувати такі санкції, чи ні. Можливо будуть звернення з цього приводу і до Європейського суду, і до Венеціанської комісії. Але така практика застосовується у дуже багатьох традиційно демократичних державах. І «поражение в правах» – це якраз є позбавлення виборчих прав. Це різні речі. Особа, яка зазнала санкції кримінальної, не є «пораженная» в правах. Того, хто сидить в тюрмі, ніхто не позбавив громадянства. «Поражение» в правах – тут мається на увазі весь комплекс громадянських прав. А в даному випадку іде мова про окремі права, такі як право власності, право свободи пересування, право займати державні посади. І це норма і Декларації прав людини. Але тим не менше за рішенням суду цього можна позбавити.

Однак гірша ситуація з адміністративною відповідальністю. Є цілий ряд колізійних норм. Стаття 186² має колізію з чинним Кримінальним Кодексом. Тут має місце перекриття норм і складно визначитись, котру з них

застосовувати. Тут є різні підходи. Сама форма адміністративної відповідальності – це адміністративний штраф. А адміністративний штраф за своєю природою не може бути великим. То чи не можна в застосуванні до виборчого законодавства розглядати це як платне право на порушення? Чи здійснюється при цьому функція з одного боку відповідальності, а з іншого, попереджування порушення?

Залишається складним порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Надання цього права виборчій комісії не можна застосовувати, якщо йдеться про порушення з боку самої комісії.

Дисциплінарна відповідальність – це відповідальність, де застосовується бланкетна норма. За будь-яке порушення виборчого закону (мається на увазі порушення посадових осіб) по закону про державну службу настає дисциплінарна відповідальність. Там є різні форми відповідальності. Це може бути догана, відсторонення від посади чи звільнення від посади. А вже по закону про державну службу до обов'язків державного службовця відноситься дотримання законодавства. Тому порушення законодавства є підставою для притягнення до відповідальності. Це порушення цього закону. Але там є спеціальний порядок притягнення до відповідальності, і він позасудовий. Він здійснюється чисто в порядку адміністративної підпорядкованості. Тому, коли є порушення за змовою осіб, може бути замість притягнення до відповідальності «кришування» відповідальності. Ця проблема не розв'язується.

Важливою є проблема цивільної відповідальності у виборчому процесі. Ця відповідальність не може бути основною, вона може бути суміжною. Відшкодування моральної шкоди може трапитися під час виборчого процесу, але в нормальному цивільному процесі, за межами виборчого процесу. Воно може бути лише поєднане з виборчою проблемою. Як приклад можна розглянути такий випадок. У Законі «Про вибори Президента України» у статті 64 передбачено, що у випадку надрукування засобом масової інформації недостовірної інформації, воно зобов'язане розмістити спростування цієї інформації. А чи може в цьому випадку засіб масової інформації вимагати відшкодування видатків від тих, хто надав таку недостовірну інформацію? Це і є приклад такої цивільної відповідальності, яка виникає в ході виборчого процесу в зв'язку з тими діями, які вчинені під час виборів.

Тому дискусія навколо відповідальності за порушення виборчого законодавства в стінах Верховної Ради буде продовжуватись. Бажано, щоб вона вийшла за стіни Верховної Ради України. Доцільно, щоб суспільство зивало до санкції позбавлення виборчого права на певний строк за порушення під час виборчого процесу, встановленої за рішенням суду, зивало до цієї санкції, як форми додаткової кримінальної відповідальності.